

مشکلات جدی تحصیلی و خانوادگی، ارتباطی، عاطفی، روانی، جسمی، اقتصادی و... برای مخاطبان به وجود آورد. (شیرودی چلیچه و فریدون رمضی، ۱۳۹۹، ص.۹).

• انزوای اجتماعی

امروزه اینترنت در زندگی، جای دوستان و نزدیکان را گرفته؛ در حقیقت جای‌گزین روابط دوستانه و فامیلی شده است. طبق پژوهش‌های انجام‌شده دنیای اجتماعی در آینده دنیای منزوی خواهد شد؛ چراکه اینترنت با رشدی که دارد و جذابیت‌های کاذبی که برای نوجوانان ایجاد می‌کند، آنان را به خود معتاد کرده و جانشین والدین می‌شود. (جعفریان و دیگران، ۱۳۹۵، ص.۱۹).

• بی‌هویتی و بحران هویت

ابتدایی‌ترین تأثیر شبکه‌های اجتماعی اینترنتی بر کاربران این است که هویت فعلی فرد را به چالش می‌کشند؛ ابتدا کاربر را از خود واقعی نهی می‌کنند و سپس به او فرصت می‌دهند، خود ایده‌آش را بروز دهد؛ هویتی که گاه فراتر از هویت واقعی او در جهان فیزیکی است. (معمار و دیگران، ۱۳۹۱، ص۱۶۳). به‌طور کلی با تأثیرپذیری جوانان از رسانه‌ها و شرایط خاص دنیای کنونی، هویت، مبنا و معنای گذشته خود را از دست داده است و شدت و دامنه تغییرات هویتی در نسل‌های جدید به‌حدی است که در برخی موارد، چالش‌ها و بحران‌های هویتی را پدید آورده است و برخلاف گذشته، فرآیند انتقال هویت، بیش از آنکه در زمینه ارزش‌ها، باورها، رفتارها و خلاصه هویت از والدین متأثر باشد، از رسانه‌ها، صنعت، فرهنگ، همسالان و جوانان دیگر که چه‌بسا از دیگر کشورها باشند، تأثیر می‌پذیرد. (همان، ۱۳۹۱، ص۱۶۹).

• مشکلات و انحرافات جنسی

در سال ۱۹۹۹ گردهمایی جهانی تحت عنوان«کارشناسی برای حمایت کودکان در برابر سوء استفاده جنسی از طریق اینترنت» برگزار گردید که منجر به صدور قطعنامه‌ای شد که در آن آمده است: «هرچه اینترنت بیشتر توسعه پیدا می‌کند، کودکان بیشتر در معرض محتویات خطرناک آن قرار خواهند گرفت. فعالیت‌های مجرمانه مربوط به فحش‌ای کودکان و پورنوگرافی که از طریق اینترنت مورد استفاده واقع می‌شود، اکنون از مسائل حاد به‌شمار می‌رود.» (بردیار و خانزاده، ۱۳۹۶).

انحرافات جنسی ایجادشده از طریق ماهواره، در بخش قبل توضیح داده شد؛ در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی نیز، با توجه به در دسترس بودن موارد ذکرشده، دستیابی جوانان به کلیپ‌ها و محتوای نامناسب جنسی بیشتر شده و در نتیجه، به گستردگی انحرافات جنسی و آثار سوء آن در جامعه افزوده می‌شود.

از دیگر آسیب‌ها که در مورد ماهواره مطرح شد و در فضای مجازی نیز تشدید می‌شود، می‌توان به: بحران هویت و تعارضات ارزشی فرهنگی، گسترش ارتباطات نامتعارف در بین جوانان، مصرف‌گرایی و مدگرایی و گسترش شبهات دینی و سیاسی اشاره کرد.

• نتیجه‌گیری و راهکارهای پیشنهادی

دربرخورد با آسیب‌ها و مشکلاتی که سلامت روانی، اجتماعی و خانوادگی را به خطر می‌اندازد، قطعاً اولین قدم شناسایی انواع و زوایای این آسیب‌هاست؛ اما در ادامه باید این مطالعات به ارانه راهکارهایی برای رفع آسیب‌ها بدل شود.

رسانه‌ها در دنیای مدرن در کنار امکانات و فوایدی که در حوزه رفاه و ارتباطات برای بشر به ارمغان آورده است، در عین حال به‌دلیل نشر محتوای نامناسب و برداشتن مرزهای فکری و فرهنگی، سلامت فکری و روانی خانواده‌ها؛ به‌ویژه جوانان را تحت تأثیر قرار داده و بحران‌های هویتی و آسیب‌های اجتماعی نوظهوری را ایجاد کرده است.

با توجه به اینکه ارتباط و بهره‌گیری از فن‌آوری در دنیای امروز ناگزیر است، پس باید به دنبال راه‌هایی بود که نشر محتوای نامناسب و یا آثار منفی مواجهه بااین محتواها به‌نوعی کنترل شود.

امروز در بسیاری از کشورها، حتی کشورهای مبدأ این رسانه‌ها، دسترسی به هر محتوا و شبکه‌ای برای همه امکان‌پذیر نیست. برای استفاده کودکان از اینترنت و اپلیکیشن‌ها، قوانین خاصی وضع شده است. سایت‌ها و اپلیکیشن‌های(برنامه‌های کاربردی) پرخطر (متناسب با نظام ارزشی آن جوامع)رصد، شناسایی و فعالیت‌شان محدود و یا مشروط می‌شود و... . قوانین سخت‌گیرانه دیگری که برای صیانت از آنچه برای این جوامع ارزش است، در نظر گرفته شده است؛ اتفاقی که لازم است، در کشور ما نیز دنبال شود؛ باید قوانین دقیق و سخت‌گیرانه‌ای برای فعالیت کودکان و خانواده‌ها در فضای مجازی و استفاده از شبکه‌های ماهواره‌ای وضع و به‌طور جدی اجراشود.

اما گام مؤثر دیگر، آشنا کردن نسل جوان و امروز ما با زیبایی‌های فرهنگ غنی ایرانی – اسلامی است؛ بی‌شک اگر جوانان ما با اصالت و غنای فرهنگی کشور عزیزمان ایران از نزدیک آشنا شوند و تأثیرات مثبت آن را از لحاظ روانی و اجتماعی به چشم ببینند و در عین حال، خطرات و آسیب‌های اجتماعی رسانه‌های امروزی به‌خوبی به آنها آموزش داده شود، در مقایسه این دو بی‌شک ترجیح می‌دهد، به اصالت و هویت و فرهنگ اصیل خود برگردد. لازم است، برنامه‌ای منسجم و مدون برای نشر فرهنگ غنی ایرانی – اسلامی در تمام رسانه‌های ما خصوصاً رسانه‌های فراگیری مانند رادیو و تلویزیون صورت پذیرد.

بررسی آسیب‌های اجتماعی نوپدید

در خانواده و نسل جوان

حجت‌الاسلام والمسلمین مصطفی محبوب‌زاده

انسان‌ها با ورود به دنیای صنعت، تکنولوژی و فن‌آوری‌های نوین، با تجارب و در عین حال مشکلات و چالش‌های نویی از سبک زندگی مواجه شده‌اند که هر روز هم شکل تازه‌ای به خود می‌گیرد.

یکی از مفاهیم امروزی و مهم در حوزه علوم اجتماعی، مفهوم «آسیب اجتماعی» یا مفهوم «آسیب‌شناسی اجتماعی» است. عبارت «آسیب‌شناسی» نخست توسط زیست‌شناسان به‌معنای «علم تشخیص علت بیماری‌ها و شناخت دگرگونی‌های ساختاری و کارکردی به‌وجودآمده در وضعیت نابه‌هنجار بدن» به‌کار رفت. سپس جامعه‌شناسان با الهام از مشابهت ارگان‌های زیستی و اجتماعی و وحدت منطق نارسایی‌های به‌وجودآمده در کالبد فیزیکی و اجتماعی، مفهوم آسیب‌شناسی اجتماعی را ابداع کردند. آنان هدف آسیب‌شناسی اجتماعی را مطالعه اختلالات اجتماعی و هنجاری نظیر فقر، بی‌کاری، طلاق، اعتیاد، مهاجرت، خودکشی و تبه‌کاری برشمردند (ساجدی و کوشا، ۱۳۹۵، ص.۲۹).

در سال‌های اخیر پرداختن به آسیب‌های اجتماعی از اهمیت خاصی برخوردار گردیده است و با توجه به عصر ارتباطات و فن‌آوری، مشکلات اجتماعی نیز شکل و فرم دیگری یافته است و در عناوین مواد مخدر، تلفن همراه، رایانه و اینترنت، روسپی‌گری و ... ب شکل پیچیده‌ای مطرح می‌باشد؛ آسیب‌هایی که نه‌تنها افراد بلکه اجتماعی همچون، خانواده، مراکز آموزشی و شغلی را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد. در واقع در جامعه امروز به‌دلیل تغییر در بنیان‌های ارزشی و هنجاری و عصر جهانی شدن، مهم‌ترین مسائلی که جامعه را تهدید کرده و به‌نوعی تعادل ساختاری جامعه را برهم می‌زند، در حوزه روابط انسانی است؛ (شعاع کاظمی و مؤمنی جاوید، ۱۳۹۳، ص.۴۲) روابطی که با توسعه فن‌آوری و پیشرفت‌های الکترونیکی شکل تازه‌ای از ارتباط را بنانهاده و مرزهای سنتی را عملاً از بین برده است. این فرآورده‌های فرهنگی در عین حال که ابزار مهمی برای انتقال فرهنگ می‌باشند؛ اما شاید بتوان گفت، مواجهه نادرست و یا نآگاهانه با آن‌ها، منجر به برهم زدن تعادل اجتماعی و آسیب‌هایی گردیده که می‌توان از آنها با عنوان «آسیب‌های اجتماعی نوپدید» یاد کرد.

حجت‌الاسلام والمسلمین مصطفی محبوب‌زاده، پژوهشگر، مدرس حوزه علمیه و مبلغ نمونه کشوری در پژوهش حاضر، با مرور مطالعاتی که در سال‌های اخیر در حوزه آسیب‌های اجتماعی صورت گرفته، به بررسی آسیب‌های متأثر از ماهواره و اینترنت با عنوان «آسیب‌های اجتماعی نوپدید» پرداخته و تأثیرات منفی حضور این رسانه‌ها را در خانواده و در بین جوانان مورد بررسی قرار داده است؛ آسیب‌هایی نظیر تضعیف و فروپاشی بنیاد خانواده، گسست نسلی بین فرزندان و والدین، بحران هویت در بین جوانان، گسترش شبهات دینی و گسترش روابط نامتعارف و ناهنجاری‌های جنسی.

• تعریف آسیب‌های اجتماعی نوپدید

با نگاهی به تاریخ جوامع بشری، انحرافات اجتماعی غالباً در اشکال قتل، دزدی، جرائم جنسی(زنا و لواط و...) مطرح بوده است؛ ولی با توجه به عصر ارتباطات و فناوری، مشکلات اجتماعی نیز شکل و فرم دیگری یافته است. منظور از آسیب‌های اجتماعی نوپدید، آسیب‌های مرتبط با فناوری‌های جدید است؛ از قبیل ماهواره و آسیب‌های ناشی از آن، اعتیاد به اینترنت، ازدواج اینترنتی، فرار از منزل، مشکلات تلفن همراه و... (شعاع کاظمی و مؤمنی جاوید، ۱۳۹۳، ص.۴۲).

• معرفی رسانه‌های فراگیر امروزی و آسیب‌های ناشی از آن

۱. ماهواره و آسیب‌های ناشی از آن بر خانواده و جوانان

یکی از موضوعات مهم در تمام نظام‌های دنیا، پرداختن به اوقات فراغت به‌عنوان یکی از نیازهای اساسی انسان‌ها و به‌ویژه جوانان است و از مهم‌ترین رسانه‌های نقش‌آفرین در این زمینه، می‌توان به تلویزیون اشاره کرد؛ رسانه‌ای که برنامه‌ریزان تلاش می‌کنند، به هماهنگی نظام آموزشی با برنامه‌های این رسانه بپردازند(ر: شعاع کاظمی و مؤمنی جاوید، ۱۳۹۳، ص.۴۳)؛ اما در این راستا، پدیده‌ای که مربوط به عصر حاضر است و شاید برنامه‌ریزان ما نتوانند، کنترل خاصی روی آن داشته باشند، پدید آمدن ماهواره‌ها و شبکه‌های ماهواره‌ای است.

بر اساس برخی آمارها، امروزه در کل جهان، ۳۰۰ ماهواره تلویزیونی فعال است که از این تعداد، ۱۱۶ ماهواره فضای ایران را پوشش می‌دهد. شبکه‌های فارسی‌زبان که فقط برای فارسی‌زبانان و خصوصاً ایرانی‌ها برنامه تولید و پخش می‌کنند، به بیش از ۲۶۰ کانال رسیده است و به‌طور کل این ماهواره‌ها امکان دریافت هجده هزار شبکه را برای ایرانیان فراهم نموده‌اند که از این بین، حدود دوهزار شبکه با ماهواره معمولی و با کیفیت بالا قابل دریافت است. بررسی‌ها نشان می‌دهد، از بین این شبکه‌ها ۳۸۰ کانال به‌طور شبانه‌روز در حال پخش موسیقی، نماهنگ، رقص و آهنگ‌های دریافتی و کنسرت هستند. حدود ۱۲۰۰ شبکه در خلال برنامه‌های خود کلیپ‌ها و شوهای موزیکال پخش می‌کنند و حدود ۸۰ شبکه به نمایش مد و لباس اختصاص دارند!

تمام شبکه‌های فارسی‌زبان که به‌صورت نظام‌مند برنامه تولید و پخش می‌کنند، به یکی از دولت‌های بیگانه وابسته هستند؛ دولت‌هایی که برای تماشای تلویزیون از مردم خود پول می‌گیرند و در صورت پرداخت نکردن آنان را جریمه می‌کنند، با هزینه‌های فراوان تصمیم می‌گیرند، به زبان فارسی و برای مردم ایران برنامه پخش کنند! سؤال این است: رژیم‌هایی همچون، آمریکا، انگلیس، آلمان و عربستان سعودی از راه‌اندازی شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی، اینترنتی و مطالب نوشتاری به زبان فارسی چه نفعی می‌برند. آیا این همه تبلیغ و تلاش و هزینه برای کمک به ایرانیان است؟ (Wao.srn.ir۳۳)

گسترش روزافزون ماهواره‌ها، گسترش بی‌بندوباری و به وجود آمدن فساد فراگیر در جامعه و به انحطاط کشیده شدن برخی از جوانان و گسترش روزافزون مشروبات الکلی، ایجاد گروه‌های غربی مانند هوی‌متال‌ها، رپ‌ها و شیطان‌پرست‌ها، تمایل به مدگرایی و ... همه و همه، نشان از هدفمند بودن این تهاجم از طرف دشمن دارد.

جامعه‌شناسان معتقدند که پایه‌های هر جامعه، ریشه در ارزش‌ها و نظام عقیدتی دارد؛ بنابراین برای تضعیف هر جامعه کافی است تا فرهنگ آن را تضعیف کرد. با این کار افراد جامعه از خود بیگانه شده و برخلاف آنچه که حقیقت فرهنگی آنها را تشکیل می‌دهد، رفتار می‌کنند. (شعاع کاظمی و مؤمنی جاوید، ۱۳۹۳، ص.۴۳).

در این میان یکی از مهم‌ترین نهادهایی که در جامعه دارای

کارکرد تربیتی بالایی است و نقش کلیدی در حفظ فرهنگ، سلامت و انسجام جامعه دارد، یعنی خانواده، مورد بیشترین حمله قرار گرفته است. ماهواره‌ها با پخش فیلم‌ها و سریال‌های مختلف، هویت خانوادگی افراد آسیب می‌رسانند. برای نمونه شبکه‌هایی چون «فارسی‌وان»، «من و تو»، «چم» و «زمزمه» به این امر دامن می‌زنند. همچنین وجود شبکه‌های مستهجن و نیز فیلم‌ها و تبلیغات با صحنه‌های غیراخلاقی که در بیشتر شبکه‌های ماهواره‌ای به‌صورت فراگیر وجود دارند، معضلات و انحرافات را برای هویت خانوادگی افراد ایجاد می‌کنند؛ معضلاتی که باعث سست شدن پیوندهای خانوادگی می‌شود و آثار آن در جامعه قابل مشاهده است.(فتحعلی‌زاده، ۱۳۹۱، ص.۱۹).

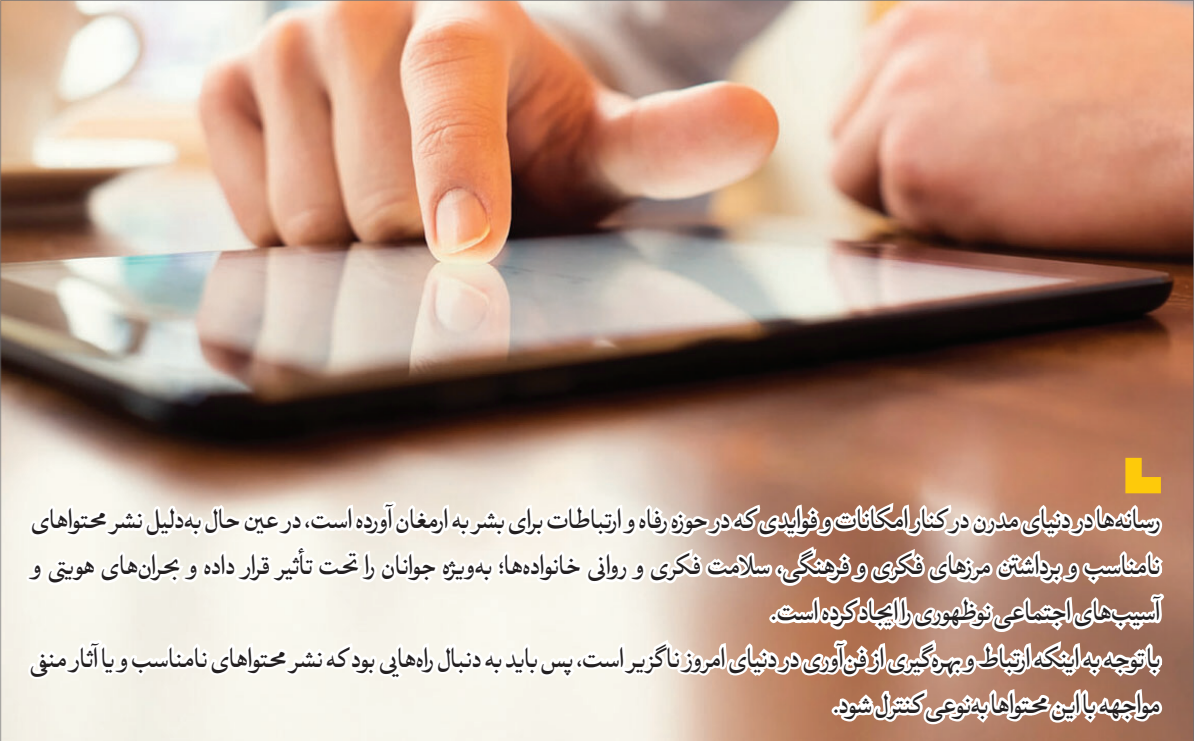
همان‌گونه که در خلال مطالب فوق عنوان شد، علاوه بر خانواده‌ها، یکی از اقشاری که به‌طور خاص و ویژه مورد توجه و تمرکز شبکه‌های ماهواره‌ای بوده و تأثیرپذیری بالایی داشته‌اند، جوانان هستند.

تحقیقات نشان می‌دهد که از سال‌ها پیش، در سازمان سیا، شاخه‌ای تخصصی و متمرکز برای مطالعات و برنامه‌ریزی ضد فرهنگی علیه ایران با یک فکر ویژه تشکیل شده و بودجه مالی آن از۵۰۰،۰۰۰ دلار در سال ۱۳۸۹ به۷۵۰،۰۰۰ دلار افزایش یافته است؛ این یعنی افزایش تهاجم تا حد سه برابر. قشر جوان برای آنان اهمیت ویژه‌ای دارد؛ چرا که جوانی به‌واسطه ویژگی‌های نشاط، بالندگی، نوخواهی سرکشی و ناپختگی فکری، محلی مستعد برای تاخت و تاز شبهات و اندیشه‌های جدید و پرزرق و برق است و از طرفی تخریب و منحرف کردن یک جوان در یک خانواده؛ یعنی تخریب و کاهش قدرت آن خانواده. (شعاع کاظمی و مؤمنی‌جاوید، ۱۳۹۳، ص.۴۹).

رفتارهای جنسی نامتعارف، افزایش رفتارهای خشونت‌آمیز، بی‌هویتی فرهنگی و دینی، گسترش فرهنگ مدگرایی و اشاعه شبهات اعتقادی از جمله آسیب‌های متأثر از ماهواره در بین جوانان است.

۲. رسانه‌ها و فضای مجازی

فضای مجازی نسل جدیدی از فضای روابط اجتماعی هستند و با اینکه عمر خیلی زیادی ندارند، توانسته‌اند، به‌خوبی در زندگی مردم جا باز کنند. امروزه روش‌های ارتباطی با دیگران، از طریق اینترنت افزایش یافته است و روزانه نزدیک به چهارصد میلیون نفر در سراسر دنیا از اینترنت استفاده می‌کنند و یکی از کاربردهای اصلی اینترنت، برقراری ارتباط اجتماعی با دیگران است. (بردار حقیقی و خانزاده، ۱۳۹۶، ص.۲). روش‌های ارتباط در فضای مجازی عبارتند از: پست الکترونیک، پیام‌های کوتاه، چت‌روم‌ها، وب‌پایگاه‌ها و بازی‌ها که روش‌هایی برای گسترش و حفظ روابط اجتماعی شده‌اند. (مشاک، ۱۳۹۲، ص.۵).

رسانه‌ها در دنیای مدرن در کنار امکانات و فوایدی که در حوزه رفاه و ارتباطات برای بشر به ارمغان آورده است، در عین حال به‌دلیل نشر محتوای نامناسب و برداشتن مرزهای فکری و فرهنگی، سلامت فکری و روانی خانواده‌ها؛ به‌ویژه جوانان را تحت تأثیر قرار داده و بحران‌های هویتی و آسیب‌های اجتماعی نوظهوری را ایجاد کرده است.

با توجه به اینکه ارتباط و بهره‌گیری از فن‌آوری در دنیای امروز ناگزیر است، پس باید به دنبال راه‌ایی بود که نشر محتوای نامناسب و یا آثار منفی مواجهه با این محتواها به‌نوعی کنترل شود.